



У последњих две недеље постала ми је до краја прозирна друштвена слика Србије, која је само слика у малом стања у коме се данас налази читаво човечанство. Као филозоф по образовању, заинтересован за проблеме друштвеног живота, склонији сам апстрактном, теоријском нивоу разматрања неког друштвеног феномена. Али, морам да признам да нема већег задовољства од оног када увидите да теоријски ставови до којих долазите апстрактнијим процесима стицања знања налазе своју емпиријску потврду у вашем свакодневном животном искуству.

Тако сам, на позив сестре поводом славе Ђурђевдан, био у Обреновцу надомак Београда. Сестра ми иначе ради у продавници спортске опреме која послује у оквиру једне од фирми „холдинг“ система под власништвом познатог српског капиталисте. Ради шест дана у недељи за плату која отприлике износи тек половину републичког просека. За то време, њен врховни газда све више шири своју пословну империју, логично, на рачун сурове експлоатације запослених радника. Али, чак ни она није у најгорем положају. Јер, данас је изгледа добро да се уопште ради, толико су смањена социјална очекивања великог броја људи, укључујући младе који, по природи ствари, треба да имају највише животних амбиција. За њих је већ сам посао, какав год, и колико год плаћен, разлог за задовољство, боље речено, за привремено одсуство оних најмучнијих брига у којима се дотиче дно властите егзистенције. Како ефектно рече један наш социолог, разоткривајући циничну логику капитализма, боље је бити експлоатисан, тј. радити, него никада експлоатисан, тј. бити незапослен.

Те незапослене, декласиране, младе и старе, срео сам у аутобусу на путу за Обреновац. Једном од њих, старијем човеку у ритама који је с једног на други крај аутобуса преносио некакве летве, понудио сам да седне. Он ми је нешто неартикулисано одговорио; схватио сам да има некакву говорну ману или једноставно не може да из неког другог разлога разговетно говори. Нека тешка животна патња избијала је из целине његове појаве. Испред мене села је старица, сељанка, погрбљених леђа и избразданог лица, која је са собом вукла неку, за њу приметно тешку, кутију. Претпостављам да је и она ишла некеме на славу. Али, у аутобусу је било и другачијих лица. Поред мене је конкретно седела пристојно одевена госпођа која ми је рекла како такође иде на славу, и да иначе изузетно воли и поштује нашу традицију и обичаје. Говорила је врло разговетно и културно.

Први пут сам био код сестре у њеном новом дому; пре месец дана, на Ускрс, верила се, и преселила код будућег супруга. Добила је два слободна дана за славу, тако да се може

рећи да њен газда поштује верске обичаје својих радника. Родитељи мог будућег зета су из нижих слојева, отац радник, мајка домаћица. Живе у врло скромној кућици са двориштем које је сада сасвим мало, након што су морали, због нове ситуације, да дограде још једну собу и кућно одељење. Изузетно лепо су ме угостили, а док сам се одмарао након ручка, видео сам на телевизији да су исту крсну славу обележиле и неке наше политичке партије. Приметио сам бројне представнике наше политичке и економске елите, наравно уз присуство свештенства које је освештало славски колач.

Пред повратак у Београд, искористио сам прилику да се видим са једном пријатељицом која, као и моја сестра, ради у приватној фирми, под сличним условима рада. Већ дуже време жали ми се на своју животну ситуацију, пре свега, на озбиљну тешкоћу да истовремено студира и ради; посао, ма колико био слабо плаћен, не сме да напусти да не би остала без средстава за елементаран живот, тј. преживљавање, а не би смела да напусти ни студије ако мисли да касније напредује у каријери. Нашла се у готово зачараном животном кругу који лако изазива психичку кризу, и који одражава данашњи положај младих људи нижег социјалног порекла који хоће да се високо образују: да би могли да финансирају своје школовање које се у све ширим аспектима плаћа, велики број њих мора да ради, али да би могли да добију колико-толико задовољавајуће плаћен посао, од њих се тражи да су већ школовани. Ова напетост природно има тенденцију да се разреши на начин да ће у скорој будућности моћи да се високо образују углавном само они који долазе из високих друштвених слојева. Са сетом се сетих некадашњег друштвеног система у коме је дете радника или сељака, ма из какве забити дошло, могло да стекне високо образовање без икаквих друштвених, класних препрека пред собом. Пријатељица ми је поново поменула психичку тортуру коју доживљава на послу, нехумане и отуђене односе који владају међу запосленика. Са сетом се сетих некадашњег радничког другарства и солидарности. Чуо сам од ње и потресну причу о чистачици у њеној фирми, младој девојци за коју је шефица пред целим колегијумом, и пред њом самом, отворено рекла да “смрди”. Ови последњи дани су иначе изузетно топли, а та девојка се због природе посла и лошег квалитета радне униформе вероватно више знојила или долазила у додир са прљавштином. Људи који су тога свесни не изговарају гласно онакву реченицу, са намером да неку особу деградирају пред читавом радном заједницом. Из таквог коментара избија не више само презир, већ и бела класна мржња привилегованих над подређенима. Моју пријатељицу је то наравно погодило, након састанка је отишла да обиђе чистачицу која је плакала услед доживљеног понижења. Али, на самом састанку није смела ништа да каже; сви су не само ћутали, већ покретима главе одобравали шефицину увреду. Са сетом, али и црвеном класном мржњом сетих се времена када је и обична чистачица била поштована у свом радном колективу, често више од самих надређених, и када не само да није доживљавала онакве увреде од стране шефова, већ је могла да их слободно прозове и критикује на радничком савету ако је то хтела.

Вратимо се неколико дана раније, на 1. мај. Тог дана је на протестима у Београду било

свега неколико стотина радника. Можда и зато што је неколико стотина хиљада радника било на својим радним местима. Многи су радили и сутрадан, другог дана Празника рада. Моја сестра овог пута није имала слободне дане, тј. Празник рада је за њу и све остале који су тог дана радили био поништен. Дакле, исте капиталистичке газде које имају разумевања за традиционалне верске празнике немају разумевања за традиционални празник радничке класе. Толики слободни дани били би сигурно сувише велика штета за интересе профита. Зато је нешто морало да се жртвује; Ђурђевдан је однео превагу над Првим мајем. Капитал је тиме показао да неће да оскрнави верски идентитет појединих радника, али ће сасвим спремно да оскрнави њихов класни идентитет. Претварање Првог маја у радни дан као и сваки други представља симболичку смрт радничке класе. Капитал је прешао последњу границу; након што је стварно потчинио радничку класу, он сада атакује на њене симболе.

Шта нам све ово говори? Шта нам говори чињеница да, с једне стране, људи различитих класа, од најнижих до највиших, заједнички обележавају верске празнике, за шта и једни и други имају интереса и што слободно прихватају? И да, с друге стране, заједнички не обележавају празник радничке класе, овог пута једни с интересом и слободном одлуком, други без таквог интереса и под принудом? Од немоћних и сиромашних радника и сељака до моћних политичара и богатих капиталиста, видимо како се једнако празнује крсна слава, иако изворно Христово учење оштро критикује оне моћне и богате. Слично је са националним празницима. И њих подједнако обележавају припадници различитих класа, додуше са вероватно мањом емоционалном везаношћу него у случају верских, али нерадни дани бар упућују на неко елементарно симболичко признање. Политички врх такође учествује у обележавању значајних датума из наше националне историје, иако је његово данашње политичко делање у дубоком нескладу са слободарском суштином ових историјских догађаја. Стога можемо закључити да је данас код нас снажна идеологија верског и националног јединства, са све већим прожимањем ових идентитета, без обзира што деловање политичке, економске, али и црквене елите, драстично одступа од идеја хришћанског комунизма или националне слободе. Српски националисти критикују ово одступање у домену националне слободе, али далеко мање у домену социјалне правде. Овај други домен би могла да артикулише нека организација или покрет која би настојала да обнови изворно хришћанско социјално учење, али она код нас у таквом облику потпуно изостаје, нарочито као друштвено ангажована и борбена. У сваком случају, без обзира на доминантан сукоб између владајуће политичке елите која спроводи интересе западног капиталистичког империјализма, и српских националиста, на идеолошком плану и једни и други, додуше у различитом степену, промовишу идеологију верског и националног јединства. Уз то, бити Србин и бити православца се готово сасвим поистовећује посредством разних идеолошких порука. Када видите све водеће представнике српског политичког живота како се различитим поводима веома позитивно изјашњавају о Цркви и вери, сарађују са свештенством без икаквих неспоразума и, на крају, активно учествују у верским празницима и ритуалима, тиме се свим члановима заједнице шаље јасна идеолошка порука. Они се, алтисеровски речено, позивају и прозивају да се препознају као Срби-православци. Идеолошко позивање на верско и национално јединство моћно се простире и шири кроз јавни, друштвени

простор.

Ми се нећемо посебно бавити критиком ове конзервативне (кон)фузије Нације и Вере, односно Државе и Цркве, јер она није спецификум позиције коју заступамо. Такву критику код нас спроводи либерална идеолошка опција која је сконцентрисана око тзв. Друге Србије. О њеним дефицитима писао сам у више текстова. Основни је да она легитимну тежњу на коју се позива, да се Нација јасно одвоји од Вере, а Држава од Цркве, што је иначе прогресивна тековина модерног, грађанског друштва, недопустиво претвара у својеврсан аутошовинизам и идентификацију са западним империјалистичким агресором. Критизерство српског национализма, често преувеличаног код ње у шовинизам, завршава у шовинизму према српском народу и целокупној његовој историји и традицији, а критизерство сваког отпора транснационалним империјалним структурама западног капитализма у служење његовим интересима. Међутим, чак и да је ова либерална критика конзервативизма лишена тих изопачавања, она не досеже до нивоа на коме се ми крећемо; другим речима, она је прекратка и недовољна. Јер, чак и да су Нација и Вера, односно Држава и Црква, несумњиво раздвојени у друштвеној стварности, или се бар то прокламује на нивоу владајуће идеологије, тиме није решен основни друштвени проблем који је на дневном не само наше, већ и светске историје.

Понављамо, данас владајућа идеологија наглашава јединство српског народа посредством Нације и Вере. Али, опет се позивамо на Алтисера, свака идеологија не само да нешто показује, открива, већ и нешто не показује, скрива. То је њена двострука друштвена функција. Тако би неко наиван, а такви су још увек већина, несвестан ове функције скривања, помислио како су у српском народу класне разлике и супротности укинуте и превазиђене у једном вишем, националном или верском јединству. Међутим, и то је овде кључна ствар, оне нису укинуте, оне су само прикривене. Иста идеологија која позива на национално и верско јединство скрива класно нејединство у оквиру исте нације и вере. То је данас њена основна друштвена улога, да покуша да помири капиталисте и раднике, експлоататоре и експлоатисане, не тако што ће укинути капитализам и експлоатацију, самим тим и експлоатисану радничку класу, већ тако што ће прикрити ову класну поделу и сукоб позивима на националну и верску хомогенизацију. До овог нивоа, овако широко и далеко, не стиже либерална опција. За њу је грађанска заједница, у којој такође остају непревладане класне супротности, последња истина о друштву, последњи интерес политичке праксе. Зато она, као и конзервативизам, скрива класну поделу и на тај начин је пацификује и даље одржава. Зато ову поделу може да види и артикулише само левица, и то радикална. Са становиште радикалне левнице, и либерализам и конзервативизам су подједнако десничарске идеологије, подједнако конзервативне, а у случајевима револуционарног кретања, и реакционарне, с обзиром на радикалан интерес укидања класног друштва. Зато сам у једном тексту рекао да је сукоб између „две“ Србије лажан, јер обе стоје на истим позицијама антикомунизма. Другим речима, ту на делу имамо једну, антикомунистичку Србију.

Стога нам критика ове данас владајуће идеологије помаже да, иза опсена националног и верској јединства, видимо стварно класно нејединство, класни сукоб и насиље владајуће класе. Приликом уласка Црвене армије у Москву, Лењин је лапидарно срочио ову истину: у свакој нацији постоје две „нације“, радничка и нерадничка. Друштвена стварност Србије и света потврђује ову истину. У скрнављењу Првог маја оно што се владајућом идеологијом покушава сакрити, постаје нам нескривено. Јер, исти Србин православца капиталиста, који с вама има заједничку славу и даје вам слободне дане да је обележите, прећи ће без икакве дилеме преко овог националног и верског јединства, и на дан када треба да се прослави ваш рад, експлоатисаће вас, без икаквог симболичког уважавања. И док се непрестано галами о политичком једноумљу и насиљу у време некадашњег комунизма, у капиталистичким предузећима се данас, свуда око нас, спроводи економско насиље и једноумље, јер су радници застрашени и не смеју да проговоре против надређених да не би изгубили посао. Исти Срби православци владајући политичари неће ништа учинити да ове облике економског насиља зауставе, чак ни на Празник рада, иако би то требало да буде њихова друштвена функција као заштитника општих друштвених интереса. Не, они су са капиталистима у класном савезу против радништва, они са њима воде разговоре, не чак ни преговоре. Зато национално и верско јединство за владајућу класу и њене представнике у стварности нема нарочиту тежину, јер су вођени првенствено својим класним интересима који оштро стоје насупрот интересима радничке класе. Владајућу класу и подвлашћене класе примарно не везују у друштвеној стварности заједничке националне и верске нити, већ их раздваја тлачитељски и хијерархијски однос изабљивача и изабљиваних, надређених и потчињених.

Још само да ону лењиновску истину прихвате изабљивани и потчињени. Још само да они постану потпуно свесни чињенице да између њих и владајућих у суштини не постоји никакво јединство. Да је јединство у име Нације и Вере само димна завеса која се идеолошки подмеће да би се прикрило класно нејединство, експлоатација и доминација. „Нација“ и „Вера“ још су у огромној мери опијум за потлачене масе, оно што блокира или омета њихову револуционарну акцију. Али, незадовољна свест о симболичком укидању Првог маја може да буде почетак повратка из ове опијености у друштвено будно, трезвено и превратно стање. Обележавање Празника рада у капитализму има извесну функцију пацификације радничке класе; оно што јој се стварно одузима економским насиљем, част и самопоштовање, враћа јој се у облику симболичког признања, и тако на неки начин компензује. Зато скрнављење овог празника може да буде почетак радничке милитаризације. Капитал је обешчашћењем Првог маја показао да није спреман више ни на какве уступке, да улази у тоталан рат са радништвом. У Грчкој ових дана потлачени су се уздигли и узвраћају ударац. Чују се пароле „Народи Европе, устаните!“ и „Рат богаташима!“. Као да се опет промаља, бар у назнакама, баук комунизма уз звуке Интернационале: „Устајте презрени на свету, ви сужњи које мори глад...“ Ови позната мелодија, после дужег времена, могла се чути током недавног штрајка медицинских сестара и чистачица у радничком Крагујевцу. Да ли су на помолу уздигнуте главе и

Класно нејединство

Пише: Марио Калик
четвртак, 20 мај 2010 10:41

песнице радника, сељака, незапослених, многобројних данас уплаканих чистачица, које присвајају натраг своје погажено људско достојанство?